

Woensdag 21 maart 2018

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

SCHUBERTIADÉ

Isabelle Faust viool

Boris Faust altviool

Jean-Guihen Queyras cello

Alexander Melnikov piano

Rick Stotijn contrabas

Georg Nigl bariton

Franz Schubert 31 januari 1797 (Lichtenthal)
19 november 1828 (Wenen)

Sei mir gegrüsst! (Friedrich Rückert) D741
voor bariton en piano

Fantasie in C D934 (1828)
voor viool en piano

Andante molto - Allegretto

Andantino (thema en variaties op *Sei mir gegrüsst!* D741)

Tempo I - Allegro vivace

Viola (Franz von Schober) D786
(maart 1823; eerste publicatie 1830)
voor bariton en piano

Sonate voor de Arpeggione in a D821
(1824, eerste publicatie 1871), voor cello en piano
Allegro moderato; Adagio; Allegretto

Pauze

Die Forelle (Christian F. D. Schubart) D550
(ca.1817, eerste publicatie december 1820)
voor bariton en piano

Pianokwintet in A D667 'Forellenkwintet' (1819)
Allegro vivace
Andante
Scherzo: Presto
Thema (Die Forelle D550):
andantino - variaties 1 t/m 5 - *Allegretto*
Finale: Allegro giusto

Muziek, dichtkunst en huiselijk geluk

Zingen en op een lied variëren, spelen en zingen. Franz Schubert openbaart zich in deze Schubertiade als een onstuitbare homo ludens, kwinkelerend met stem, op klavier en muziekpapier, versend in dichtkunst, de kunsten savourerend met zijn vrienden, onder het genot van een goed? (dat is nog maar de vraag) glas wijn. Schubertiades vonden plaats in de beslotenheid van huiskamers te Wenen, in tijden van censuur en onderdrukking van het vrije woord. Welkom bij deze Schubertiade waarin de musici met bariton Georg Nigl fraai illustreren hoe Schuberts liedkunst zijn kamermuziek bevrucht.

Sei mir gegrüsst! is het op een na laatste lied uit de Vier liederen op gedichten van Friedrich Rückert. Die gedichten verschenen in 1822 voor het eerst in druk, in de bundel *Östliche Rosen*, en wel zonder titels waardoor dit lied ook bekend is als *O du Entriss'ne mir*, naar de eerste regel van het gedicht. Het werd bij leven van Schubert een van zijn meest geliefde liederen. Het liedthema van *Sei mir gegrüsst!* is door Schubert nog uitvoeriger uitgepuurd in het *Andantino*, met variaties in het hart van zijn Fantasie voor viool en piano, en met een knipoog naar de opening van Mozarts klaviersonate 'alla Turca' KV 331.

De Fantasie ontstond in december 1827, kort na voltooiing van het laatste dozijn liederen van *Winterreise*. Ze bestaat uit een reeks los aan elkaar gekoppelde contrasterende passages die elkaar in thematische verstrengeling omarmen, slechts door generale pauzes van elkaar gescheiden. Alles pivoteert rond de reeks variaties op *Sei mir gegrüsst!*, het genoemde *andantino*. Bij aanvang zingt de viool breeduit, ambigu balancerend tussen majeur en mineur als in de opening van het Strijkkwintet dat najaar 1828 zou ontstaan.

Onvergetelijk zijn de expressiviteit van het orkestrale klavier-tremolo, gevolgd door een verrukkelijk *allegretto* in Hongaarse stijl met speelse imitaties. Na de presentatie van het liedthema klinken in het *andantino* drie variaties met halsbrekende toeren à la Paganini, die destijds de tenten afbrak in Wenen. De vierde variatie keert terug naar de lyriek van het lied, peddelt richting C-groot en mondt uit in een expressieve reprise van de inleiding bij aanvang van de Fantasie. Het is de brug naar het beknopte slot, een finale in de stijl van een *marche militaire*. Voor het spektakel van de slotmaten lanceert een ommezwaai naar As-groot het liedthema nog eenmaal, waarbij het klavier de oorspronkelijk liedzetting volgt.

Harmonische avonturen zijn troef. Schubert zoekt voortdurend het zijpad en de aanduiding 'in C' is dan ook niet van zijn eigen hand, maar later toegevoegd door d'n editeur van dienst. Late strijkkwartetten van Beethoven stonden hem mogelijk voor de geest als toonbeeld van innovatie in vorm en durf in diepgang, experimenteerdrijf en avontuur. Eer het werk *a tempo presto* tot een eind raast, duikt het liedthema van *Sei mir gegrüsst!* nog een laatste maal op in het *Allegretto*.

Spelen voor een leeglopende zaal

De Fantasie voor viool en piano was bedoeld als concertstuk voor de violist Josef Slavík en fortepianist Carl Maria von Bocklet. De twee sloten op zondag 20 januari 1828 hun benefietconcert

in de Weense Landhaussaaf af met de wereldpremière van deze nog immer aan het kamermuziekfirmament stralende compositie. Destijds zal de uitvoering het publiek enig tandenknarsen hebben gekost. De violistische hordenloop brak de arme Slavik nogal op, vooral in hoogste positie. Een recensent bekende ruimhartig het *Presto* te hebben misgelopen, daar de zaal tegen de tijd dat het duo daar was aangeland al leeg was en ook hijzelf voortijdig het hazenpad had gekozen...

Vechten voor opera's en een treurige viooltjesballade

Vox populi, vox dei? *'Ik geloof er niets van!'* (Beethoven)

Evenals de vadsige - in blikken kastelen met chauffeur over asfalt gierende - mens van onze tijd, was de zich met paard en koets verplaatsende Weense chique van destijds zeldzaam luisterlui. Lekker mousserende en luchtige muziek ging er in als koek. Diepgravende, op lastig existentiële vragen aansturende doorwrochte klanken van Schubert werden als irritante oorzaken met een pijnlijke grimas afgewezen. Vox populi, vox dei? *'Ik geloof er niets van!'*, raaskalde tijdgenoot Beethoven uit ervaring. Ludwig riep die fraaie frase in verband met de veronachtzaming van de Duitstalige opera in het Weense Kärntnertheater, ten gunste van de Italiaanse opera's van zijn tijd. Fürst von Metternich en zijn maten draaiden de tijd terug, stopten de stem van het volk en de idealen van de Franse Revolutie in een vacuüm gezogen weckpot en kraaiden van plezier - proseccootje in de hand - bij opera's van Rossini en de herstelde macht van de aristocratie.

Tegenover zestig keer Rossini stond rond 1821 slechts een half dozijn *Fidelio* (Beethoven) of *Freischütz* (Carl Maria von Weber) geprogrammeerd. Schuberts ambities door te breken als operacomponist, werden op voorhand de kop ingedrukt. Anno 1823 ondervond hij ferme tegenwerking bij zijn pogingen een opvoering te realiseren van zijn opera *Fierrabras*. Hetzelfde jaar ontstond de liederencyclus *Die schöne Müllerin*. Een jaar kortom, met de focus op grote projecten van brede adem, zoals ook de ballade voor zang en piano *Viola* uit maart 1823. Hetzelfde voorjaar openbaarde zich de syfilis-infectie die Schubert vijf jaar later fataal zou worden. Boze tongen beweren dat het Von Schober was die Schubert eind 1822 had verleid een bordeel te bezoeken.

Huh, 'Viola'? Dat is toch een altviool? Welnee, het is een ballade! U ziet het aan de zeer uitvoerige tekst van Schuberts trouwe maat Franz von Schober over een zich in eenzaamheid verbijgend bloemetje van de soort die wij 'viooltje' noemen, meestal met de -s erbij, van de vrolijke maatjes die dit exemplaar hier zo node ontbeert. Sneeuwklonks luiden de lente in. Het klokgebeier van liefdesgeluk blijkt niet allen gegeven... Het viooltje slaat op de vlucht. Eer de andere bloemen haar missen en per direct een Amber Alert uitzetten is het al te laat (om u beetje wegwijst te maken, zijn de secties in de liedtekst van subtitels voorzien). *Viola* verscheen in 1830 als Schuberts opus 123 in druk. Het manuscript dateert van maart 1823. Elke maand, nee elke week zelfs, telt tot de seconde in het korte leven van deze onwaarschijnlijk productieve kunstenaar.

L'Arpeggione, Gitarre d'amour, een zessnarig curiosum

Gluren we in de ateliers van Weense instrumentenmakers, dan treft ons - in alweer het jaar 1823, vooral de curieuze 'Gitarre d'amour' op de werkbank van Johann Georg Stauffer. Laat ik eens iets bouwen, moet Stauffer hebben gedacht, dat de gitaar gelijk is, maar zich tussen de knieën laat plaatsen en met een strijkstok laat beroeren. Hij bespande zijn 'Arpeggione' met zes snaren in gitaarstemming: E-A-d-g-b-e'. Testpiloot was Vincenzo Schuster en Schubert componeerde er november 1824 een driedelige sonate voor. Schuberts intieme, nobele en avontuurlijke sonate overtrof alle andere sporadische pogingen tot compositie voor de Arpeggione. Het instrument stierf snel weer uit. Een eerste uitgave verscheen in 1871. Uitgevers trachtten met deze koe hazen te vangen door hun klanten transcripties aan te bieden, voor cello, later ook viool (uitgever Diabelli) en altviool. Avontuur, plotse wendingen en afdwalingen bepalen het openingsdeel, gevat in vrij geïnterpreteerde sonatevorm. Liedkunst klinkt door in het *Adagio*.

Die Forelle

Het dartele lied over de forel die stroomopwaarts zwemt langs stuwwallen waar vissers dreigen, verscheen december 1820 als verse vis in krantenpapier. Je kreeg het als bijvoegsel bij *De Margriet* van Wenen: het *Wiener Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode*. Het lied viel dermate in de smaak dat Schubert het meermaals moest uitschrijven. In februari 1818 wierp hij - vermoedelijk in haast - inkt over de derde versie in plaats van zand om de inkt te drogen. Weer een jaar later reïncarneerde *Die Forelle* in het vierde deel van het befaamde 'Forellenkwintet', gecomponeerd naar model van de kwintetbezetting van Hummel: voor klavier, twee violen, cello en contrabas. Pas in januari 1825 verzorgde Diabelli & Co de eerste bladmuziekuitgave.

Schubertiades in Steyr

IJzererts werd in de vroege dagen van de Industriële Revolutie nog bijna even dicht bij huis gewonnen als eieren uit de kippenren. Sylvester Paumgartner was leidinggevende in de mijnbouw. Hij had wat te makken en was zelf een fanaat bespeler van de violoncello. In de middaguren trakteerde Paumgartner zijn gasten gul op de mooiste muziek in ruime woning in Steyr. Met open armen ontving hij er een keur aan musici, onder wie de in uitdijende kringetjes bekend rakende Franz Schubert, van wie hij vooral het lied *Die Forelle* zo onvergetelijk vond. Kortom, waarom niet eens de portemonnee getrokken? Hij vroeg 'der Franz' het liedthema door te ontwikkelen tot een bruisend kwintet voor violen, cello, piano en contrabas. Een bezetting waarin hij ferm mee kon strijken op de cello, en waarin Johann Nepomuk Hummel Schubert was voorgedaan. In luttele weken toverde Schubert een niet te missen werk uit zijn pen. Spontane musicieerlust bepaalt gemoed en spel.

Huib Ramaer

Sei mir gegrüßt!

O du Entriss'ne mir und meinem Kusse!
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!
Erreichbar nur meinem Sehnsuchtsgruße!
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!

Du von der Hand der Liebe diesem Herzen
Gegeb'ne! Du von dieser Brust
Genomm'ne mir! mit diesem Thränenrusse,
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!

Zum Trotz der Ferne, die sich, feindlich trennend,
Hat zwischen mich und dich gestellt;
Dem Neid der Schicksalsmächte zum Verdrusse,
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!

Wie du mir je im schönsten Lenz der Liebe,
Mit Gruß und Kuß Entgegen kamst,
Mit meiner Seele glühendstem Ergusse,
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!

Ein Hauch der Liebe tilget Räum' und Zeiten,
Ich bin bei dir, Du bist bei mir,
Ich halte dich in dieses Arms Umschlusse,
Sey mir gegrüßt! Sey mir geküßt!

Friedrich Rückert, uit: 'Östliche Rosen' (eerste editie 1822)

Viola

Refrein 1

Schneeglöcklein, o Schneeglöcklein!
In den Auen läutest du, Läutest in dem stillen Hain,
Läute immer, läute zu!

Denn du kündest frohe Zeit, Frühling naht, der Bräutigam,
Kommt mit Sieg vom Winterstreit, dem er seine Eiswehr nahm.

Darum schwingt der goldne Stift, daß dein Silberhelm erschallt,
Und dein liebliches Gedüft Leis', wie Schmeichelruf entwallt:

Daß die Blumen in der Erd Steigen aus dem düstern Nest,
Und des Bräutigams sich werth Schmücken zu dem Hochzeitsfest.

Refrein 2

Schneeglöcklein, o Schneeglöcklein! In den Auen läutest du,
Läutest in dem stillen Hain, Lät' die Blumen aus der Ruh!

Du Viola, zartes Kind, Hörst zuerst den Wonnelauf,
Und sie stehet auf geschwind, Schmücket sorglich sich als Braut.

Hüllet sich ins grüne Kleid, nimmt den Mantel sammetblau,
Nimmt das güldene Geschmeid, und den Diamantenthau.

Eilt dann fort mit ems'gem Schritt, Nur den Freund im treuen Sinn,
Ganz von Liebesglück durchglüht, Sieht nicht her und sieht nicht hin.

Ramspoed!

Doch ein ängstliches Gefühl ihre kleine Brust durchwallt,
Denn es ist noch rings so still, und die Lüfte wehn noch kalt.

Und sie hemmt den schnellen Lauf, schon bestrahlt von Sonnenschein,
Doch mit Schrecken blickt sie auf, denn sie stehet ganz allein.

VLucht van de Viola

Schwestern nicht - nicht Bräutigam zgedrungen! und verschmäht!
Da durchschauert sie die Schaam, fliehet wie vom Sturm geweht.

Fliehet an den fernsten Ort, wo sie Gras und Schatten deckt
Späht und lauschet immerfort: Ob was rauschet und sich regt.

Und gekränkert und getäuscht Sitzet sie und schluchzt und weint;
Von der tiefsten Angst zerfleischt, ob kein Nahender erscheint.

Refrein 3

Schneeglöcklein, o Schneeglöcklein! In den Auen läutest du,
Läutest in dem stillen Hain, läut die Schwestern ihr herzu!

Aubade

Rose naht, Lilie schwankt, Tulp und Hyacinthe schwellt,
Windling kommt daher gerankt, und Narciß hat sich gesellt.

Reprise van vers 2

Als der Frühling nun erscheint, und das frohe Fest beginnt,
Sieht er alle die vereint, und vermißt sein liebste Kind.

Zoekactie en treurige vondst..

Alle schickt er suchend fort, um die Eine, die ihm werth.
Und sie kommen an den Ort, Wo sie einsam sich verzehrt.

Doch es sitzt das liebe Herz Stumm und bleich, das Haupt gebückt.
Ach! der Lieb und Sehnsucht Schmerz, hat die Zärtliche erdrückt.

Refrein 4 (Requiem)

Schneeglöcklein, o Schneeglöcklein! In den Auen läutest du,
Läutest in dem stillen Hain, Lät, Viola, sanfte Ruh!

Franz von Schober

Die Forelle

In einem Bächlein helle Da schoss in froher Eil'
Die launische Forelle Vorüber wie ein Pfeil.
Ich stand an dem Gestade und sah in süßser Ruh'
Des muntern Fischleins Bade im klaren Bächlein zu.

Ein Fischer mit der Rute Wohl an dem Ufer stand,
Und sah's mit kaltem Blute, wie sich das Fischlein wand.
So lang dem Wasser Helle, so dacht' ich, nicht gebricht,
So fängt er die Forelle Mit seiner Angel nicht.

Doch endlich ward dem Diebe die Zeit zu lang. Er macht
Das Bächlein tückisch trübe, Und eh ich es gedacht,
So zuckte seine Rute, das Fischlein zappelt dran,
Und ich mit regem Blute, sah die Betrogne an.

Christian Friedrich Daniel Schubart

Isabelle Faust kreeg na voltooiing van haar studie bij Christoph Poppen en Dénes Zsigmondy al op jonge leeftijd internationale erkenning door het winnen van het Leopold Mozart Concours in Augsburg in 1987. Vervolgens won ze in 1993 de Eerste Prijs op het Paganini Concours in Genua en ontving ze in 1997 de begeerde Gramophone Young Artist of the Year Award. Sindsdien heeft ze opgetreden met de meeste grote internationale orkesten en beroemde dirigenten. Isabelle Faust is vertrouwd met repertoire uit alle stijlperiodes, van Bach en Beethoven tot Morton Feldman, György Ligeti en Giacinto Scelsi. Verschillende componisten droegen werken aan haar op, onder wie Jörg Widmann. Met evenveel enthousiasme wijdt Isabelle Faust zich aan kamermuziek tijdens recital-tournees

en op internationale kamermuziekfestivals. Ze werkt regelmatig samen met partners als Alexander Melnikov, Christian Tetzlaff, Tabea Zimmermann, Steven Isserlis, Teunis van der Zwart, Jean-Guihen Queyras, Boris Pergamenschikow, Clemens Hagen en Alexander Lonquich. Isabelle Faust soleerde onder meer bij de Münchener Philharmoniker, de Hamburger Philharmoniker onder leiding van Yehudi Menuhin, het City of Birmingham Symphony Orchestra, het London Philharmonic Orchestra, de Camerata Academica Salzburg en vele Duitse radio-orkesten. Isabelle Faust bespeelt 'De schone slaapster' Stradivarius uit 1704, die haar in bruikleen is gegeven door de L-Bank Baden Württemberg.

Rick Stotijn studeerde aan het Conservatorium van Amsterdam bij zijn vader Peter Stotijn, waarna hij zijn opleiding in Freiburg vervolgde bij Bozo Paradzik. In 2013 ontving hij de Nederlandse Muziekprijs. Hij speelde als solist met diverse orkesten in binnen- en buitenland. Veel componisten hebben nieuw werk voor hem geschreven, zoals Roel van Oosten, Kees Olthuis, René Samson, Michael van der Aa, Ned Rorem, Martijn Padding en Britta Byström. Tegenwoordig is Rick aanvoerder contrabas bij het Zweeds Radio Symfonieorkest, maar voert ook regelmatig de basgroep aan bij het London Symphony Orchestra, het Koninklijk Concertgebouworkest, Orchestra Mozart, het Chamber Orchestra of Europe en het Mahler Chamber Orchestra. Sinds september 2015 heeft Rick een vaste aanstelling als docent contrabas aan de Robert Schumann Hochschule in Düsseldorf en geeft les aan het Conservatorium van Amsterdam. Rick bespeelt een Rafaele & Antonio Gagliano-contrabas, hem ter beschikking gesteld door het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds.

Jean-Guihen Queyras heeft een meer dan brede horizon. Hij ontvangt uitnodigingen als solist van internationale orkesten en dirigenten, als kamermusicus en als solo-uitvoerder. Hij is ook vaak te gast bij diverse barokensembles, zoals het Freiburger Barockorchester, de Akademie für Alte Musik Berlin en Concerto Köln. Ook bracht hij nieuwe concerten van onder anderen Ivan Fedele, Michael Jarrell en Bruno Mantovani in première. Van 1990 tot 2001 was hij lid van het Ensemble Intercontemporain waar nieuwe muziek van o.a. Boulez, Stockhausen en Ligeti werd uitgevoerd onder leiding van de componisten zelf. Voor zijn talloze cd's kreeg hij o.a. een Diapason d'Or en een Choc du Monde de la Musique. Jean-Guihen Queyras bespeelt een cello van Gioffredo Cappa uit 1696, die hem sinds 2005 door het Mécénat Musical Société Générale ter beschikking wordt gesteld. Hij doceert aan de Musikhochschule Freiburg.

Alexander Melnikov studeerde aan het Conservatorium van Moskou bij Lev Naoemov. Hij had al vroeg contact met Svatoslav Richter, die hem regelmatig uitnodigde op festivals in Frankrijk en Rusland. Melnikov was prijswinnaar op concoursen als het Robert-Schumann-Wettbewerf in Zwickau in 1989 en het Koningin Elisabeth Concours in Brussel in 1991. Melnikovs belangstelling voor de historische uitvoeringsprak-

tijk kreeg impulsen van Andreas Staier en Alexej Lubimov, met wie hij vaker samenwerkte. Hij concerteert regelmatig met ensembles als Concerto Köln en Akademie für Alte Musik Berlin. Samen met Andreas Staier presenteerde hij een programma met delen uit Bachs *Wohltemperirte Clavier* (met Andreas Staier als klavecijnist) en Preludes en Fuga's van Sjostakovitsj (waarbij hijzelf de piano bespeelde). Ook kamermuziek vormt een belangrijk bestanddeel van zijn bezigheden. Melnikov maakte cd-opnamen met Isabelle Faust (Vioolsonates van Beethoven; kamermuziek van Weber, Sjostakovitsj, Brahms, Rachmaninov en Skrjabin). Melnikov trad op met vele orkesten in Europa, de VS en Japan.

Boris Faust studeerde altviool bij Matthias Buchholz in Keulen, Kim Kashkashian in Freiburg en Hatto Beyerle in Hannover. Hij won diverse concoursen, zoals het Lionel Tertis Concours in Engeland, het Vittorio Gui Concours in Italië en het concours van de Duitse industrie. Als solist speelde hij o.a. met de Deutsche Kammerphilharmonie in Bremen, het Kammerorchester Heilbronn, en de (jeugd)orkesten van Baden-Baden en Baden-Württemberg. Als kamermusicus speelde hij samen met o.a. Boris Pergamenschikow, Andras Schiff, Kim Kashkashian, Rainer Kussmaul, Isabelle Faust en Jean-Guihen Queyras. Sinds 1997 is hij eerste violist bij de Bremer Philharmoniker. Hij nam kamermuziek op van o.a. Arnold Schönberg, Wolfgang-Andreas Schulz en Carl Maria von Weber (Diapason d' Or en Prix de la critique allemande). Sinds 2014 is Boris Faust docent aan de Hochschule für Musik und Theater in Hamburg.

Georg Nigl maakte naam met zowel operaproducties (*Wozzeck*), als Bach-cantates. Het begon allemaal als jongenssopraan bij de Wiener Sängerknaben. Aansluitend studeerde hij bij Hilde Zadek. Het maakte de weg vrij voor optredens in de grote operahuizen: Bolsjoj Theater in Moskou, Staatsoper Berlin, Bayerische Staatsoper München, Théâtre des Champs-Élysées in Parijs, de Munt in Brussel en de Nederlandse Opera in Amsterdam. Daarbij werkte hij samen met dirigenten als Daniel Barenboim, Teodor Currentzis, Daniele Gatti, Daniel Harding, Nikolaus Harnoncourt, Thomas Hengelbrock, René Jacobs en Kent Nagano. Hij inspireerde diverse componisten tot nieuw werk: Friedrich Cerha, Pascal Dusapin, Georg Friedrich Haas, Wolfgang Mitterer, Olga Neuwirth en Wolfgang Rihm. Zijn jongste cd-opname *Bach privat* werd afgelopen november onderscheiden met een Diapason d'Or. Sinds 2014 is Georg Nigl docent aan de Hochschule für Musik und Darstellende Kunst Stuttgart. Het magazine *Opernwelt* riep hem in 2015 uit tot Zanger van het jaar.

Het volgende, tevens laatste concert in de serie Internationale Topensembles I
Vrijdag 11 mei - Hertz - 20.00 uur
Grigory Sokolov, piano: Haydn en Schubert